

30 éves
a Nemzeti
Információs
Infrastruktúra
Fejlesztési
(NIIF)
Program

Az NJSZT ITF Emlékülésének előadásai

Dr. Kokas Károly

kokas@ek.szte.hu *

SZTE Klebelsberg Könyvtár, Szeged

Könyvtárak az akadémiai hálózaton A magyar akadémiai hálózat könyvtárainak jövőképeről

Talán a kívülállók kevésbé gondolkodnak el azon, a közelmúlt informatikai változásai mekkora lehetőséget és kihívást jelentettek egy olyan nagyon régóta, s nagy hagyományokkal működő szakma számára, mint a könyvtárság. A előadásomban azt – a más szakmákban talán szokatlan méretű és mélységű – paradigmaváltást szeretném bemutatni, amit e változások előidéztek.

A technikai és technológiai változások közt teljesen megújultak a munka feltételei, a hálózat pusztá léte és a digitális kultúra adta lehetőségek, s a hazai szervezeti változások is átfirták szakmánk teljes paradigmarendszerét. A könyvtáraknak a számukra teljesen megváltozott világban új feltételek és kihívások közt kell megfelelniük a felhasználói elvárásoknak, s a hagyományos eszközrendszert együtt kell működtetni ma még egy teljesen újjal, egy zömmel virtuálissal. Mindez természetesen kihát az oktatás-kutatás teljes szakirodalmi ellátására, megváltoztatja a kutatók alapvető információs szokásait, s a tudományos eredmények disszeminációjának évtizedes kultúráját is alapvetően befolyásolja.

Hálózatba került könyvtárak

A jelenben és a közeli jövőben várhatóan a könyvtárak helyzete alaposan megváltozik. Az egyik és legfontosabb változás, amit a könyvtárak újabb kori történetük során átéltek (és átélnek), az az 1990-es évek óta zajló folyamat, amit a számítógépes hálózatba kerülésük jelent. Az 1990-es évek elejéig a könyvtárak információs szigetekként működtek. A szolgáltatások az egyes könyvtárakban újra és újra megismétlődtek, de az olvasók igazából csak az egyes könyvtárak szolgáltatásaihoz férhettek hozzá, hiszen az olvasó és a könyvtár fizikai kontaktusa nélkülözhetetlen volt szinte minden könyvtári művelethez. Ezért aztán még fogalmilag is csak a helybeli szolgáltatásoknak volt értelmük, akármennyire is redundánsak voltak azok nagyobb területen, országosan, megyékben vagy akár csak a lakóhelyen is. Így minden könyvtár a maga palettájával, amely a másikéhoz igencsak hasonlított, egy-egy szigetet képezett az információs tengerben. Jól látható, hogy ez az alapállás az internet segítségével, vagyis a hálózattal, hatalmas mértékben és nagyon gyorsan megváltozott.

A kutató digitális ökoszisztémája és a digitális írástudás

Korunkban tehát nyilvánvaló, hogy a tudományos publikáció szervezése, illetve maga a tudományos publikáció kezelési folyamata, menedzsmentje, disszeminációja, kontrollja nagy változásokat él át, továbbá mindennek különféle informatikai vetületei állandó fejlődéssel járnak.

A kutató digitális ökoszisztémája és a könyvtár

A kutató-oktató (s szerintünk a szenior hallgató is, ha nem most, hamarosan) már régóta szervezi és összegyűjti azokat a digitális eszközöket és forrásokat, amikkel dolgozik, amikkel a leghatékonyabb a munkája. Ezek körét erőteljesen a gazdaságosság határozza meg. Abban a korban vagyunk tehát, amikor ki-ki felépíti a maga digitális ökoszisztémáját. (Valamilyen szinten ez mindnyájunkra igaz, hiszen mindenki összekapcsolja a szerkesztés, keresés, tárolás, stb. műveleteinek különféle színtereit.)

Ez a jellemző trend mostanában erőteljesebben veti fel, hogy az integrált, felhő alapú és egymással már ab ovo összekötött és összecsiszolt rendszerek itt jelentős előnyt élveznek. A mi korunkban tehát egyfajta „eredeti tőkefelhalmozás” folyik ezen a területen, amiben sok szereplő jelenik meg, ki egy-egy részelemmel, ki pedig az ökoszisztéma koordinátoraként, vagy több összefüggő szolgáltatás kínálójaként.

Az, hogy a könyvtár a tudományos élet szolgálatában a korábbi időszakhoz hasonlóan, vagy jobban szereplő maradjon, – többek között – úgy érhető el, hogy ebben az alakuló digitális ökoszisztémában mennél nagyobb helyet foglal el, jól kitalált és okosan kínált szolgáltatásaival. Ha ezt nem tudja, vagy nem akarja megtenni, ebben a szerepkörben meg fog jelenni más, hogy ellássa ezeket a feladatokat, hogy a kutató és az oktató alakuló digitális ökoszisztémájából minél nagyobb részt hasítsa ki.

A számítógépes, digitális írástudás és a könyvtár

A fent leírtak a kutatók nagy részének elég bonyolult, és gyorsan változó környezetet jelentenek. A testre szabott, **felhő alapú ökoszisztéma** lassan alakul ki, s nem is lesz egyforma mindenkinek, még akkor sem, ha az egyetlen vagy kutatóhely majd kínálni fog ilyen kutatóinak. Olyan, ahol a szakirodalmi információs rendszer, a letöltés, hozzáférés, elraktározás, nyilvántartás, a tanulmányserkesztő felület, a nyilvántartási eszköz, a disszeminációs és archivációs tér, vagy éppen a publikációs tér egyben és átjárhatóan jelen lesz, együtt a kommunikációs közpárkkal.

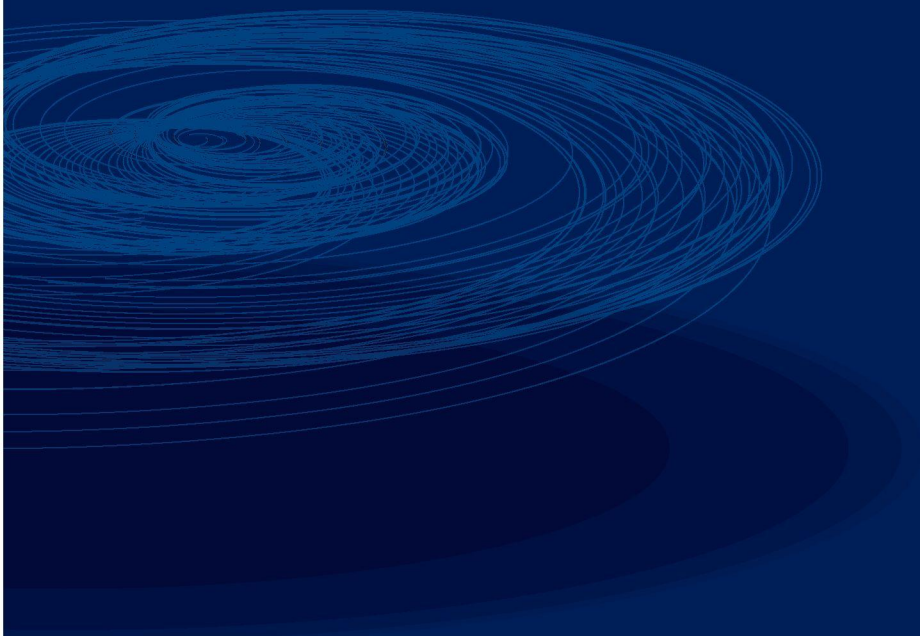
Így állandóan felmerül majd, hogy az elvárható számítógépes írástudáson túlmenően (alapvető informatikai eszközpark használatának ismerete) az ökoszisztéma kiépülése és használata közben ki segít a felhasználónak? Ezt nevezhetjük ebben a kontextusban valószínűleg digitális írástudásnak: így tehát ebben az olvasatban a **digitális írástudás a digitális ökoszisztéma aktuális használati utasítása**. Nyilvánvalóan következnek az előbbiekből, hogyan lehet ez (legalább részben) könyvtárosi feladat, ha a használatnak maga a könyvtáros szakértője, illetve az ide vonatkozó tudás forrása és elosztója is egyben.

Következtetés

Minél nagyobb szerepet tudnak vállalni ezekben a folyamatokban a könyvtárosok, minél jobban megértik, hogy tudják ezt elősegíteni, s minél előrébb járnak másoknál a megvalósításban és eszközkinálatban, annál jobban számíthatnak rájuk a jövő felhasználói. S ez az, ami megalapozhatja a könyvtár intézményének hosszabb távú jövőjét.

A 2017-es év fő fejleménye lehet ezen a téren és egy hatalmas változás kezdete is egyben, ti. egy felhő alapú új országos könyvtári platform alapjai teremthetnek meg. Az Országos Széchényi Könyvtár teljes informatikai rekonstrukciója (szanálása és megújítása) keretében ugyanis nem egy, a nemzeti könyvtárnak szóló rendszert tervez a szakma és az OSZK vezetése, hanem egy valóban teljes, országos és felhő alapú könyvtári rendszer alapjainak megvalósítását.

A **hibrid (átmeneti) korszak** nehéz, és a jövőben is nehéz lesz, mert minden újat a réggel együtt kell csinálni. Közben az új nem kész, hanem keletkezik és változik, de nyilván az új és régi belső kiegyenlítetlensége és rendezetlensége folyton nő (entrópiaszerűen), amíg el nem ér egy határt, ahol a folyamat újra elkezd kiegyenlítődni majd. Úgy is mondhatnánk, hogy „egy új kurzus” kezd el majd kikristályosodni, működni. Az alapkérdés, hogy ebbe milyen szerepet tudunk mi, könyvtárosok belevinni úgy, hogy az összes régit, ami nem kell, kivezetjük, ami pedig szükséges, azt fenntartjuk, vagy éppen megújítjuk, és „át is vesszük a túlsó partra”, kanalizáljuk a digitális korszakba.

Kiadja a HUNGARNET Egyesület